

Василије Милновић

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд

ПРИМЕНА НОВИХ СТАНДАРДА У ДИГИТАЛИЗАЦИЈИ ВРЕДНЕ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ И ЊЕНА САВРЕМЕНА ПРЕЗЕНТАЦИЈА

на примеру пројекта „Заштита осетљиве колекције из
приватне библиотеке породице Лазић“

Сажетак

Предмет овог рада јесте представљање резултата пројекта „Заштита осетљиве колекције из приватне библиотеке породице Лазић“ за који је Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ (УБСМ) добила грант Британске библиотеке, у склопу програма „Оштећени архиви“ (*Endangered Archives Programme – EAP*). У оквиру пројекта, УБСМ је дигитализовала преко 50.000 страница вредне историјске грађе у поседу породице Лазић и тако трајно сачувала веома оштећену грађу од националног значаја, представљајући је заинтересованим истраживачима и целокупној јавности на атрактиван и транспарентан начин, уз помоћ иновативне технологије – недавне аквизиције УБСМ. При томе, сам процес дигитализације је спроведен у складу са стандардима Британске библиотеке, па технички део исте представља једним делом новину у процесу дигитализације у нашој земљи. Савремене дигиталне технологије тако дају нове могућности истраживачима из поља хуманистике, који сада могу на модеран начин да истражују тешко доступну и оштећену архивско-библиотечку грађу. Овај рад ће показати да грађа са додатном историјском вредношћу може бити и у ери *Индустрије 4.0 (Industry 4.0)* и *Интернета ствари (Internet of Things)* – веома важан сегмент промоције једне националне културе, нарочито у склопу концепта *паметних библиотека (smart libraries)*. На крају, у раду ће бити представљена и сама садржина вредне историјске архивско-библиотечке грађе која је, у оквиру пројекта, дигитализована.

Кључне речи: дигитализација, трајно похрањивање, *Magic Vox*, културна баштина, дисеминација, паметне библиотеке

УВОД

Већ је примећено да је данас неопходно користити е-инфраструктуру и нове иновативне технологије као јасне индикаторе напретка на пољу промоције националног културног наслеђа, што треба да води ка његовој пуној интеграцији у концепт *отворене науке* (*open science*) (Fresa 2014). Ово нарочито долази до изражаја у доба константног развијања концепта *паметних библиотека* (*smart libraries*) (Min 2012, Younis 2012), када живимо у ери *Индустрије 4.0* (*Industry 4.0*), у време када *Интернет ствари* (*Internet of Things – IoT*) постаје свепрожимајући концепт свакодневног окружења. У таквој констелацији ствари, библиотеке излазе из своје базичне улоге и трансформишу се у инкубаторе идеја и пунктове (*hubs*) за учење. Улога библиотека, у контексту *друштва знања* (*knowledge society*) и *паметних градова* (*smart cities*), јесте да постану информациони пунктови у којима се може експериментисати са новим технологијама и у којима се могу усвајати концепти иновационих делатности. Више од свега, библиотеке постају полазне тачке за усвајање дигиталних технологија и окружења у којима се на тај начин најлакше и најлепше избегава дигитални егзил.

Стога се процес дигитализације и коришћења нових иновативних технологија у промоцији дигиталних колекција, када је реч о својеврсном новом животу вредне националне архивске и библиотечке баштине, доима као круцијални. При том, већ је одавно уочено да су информационе потребе истраживача у савременој науци великим и растућим делом у домену информација доступних путем интернета и дигиталних технологија (Newton, 2000). Дакле, могућност приступа и знање употребе истих постаје критични аспект савремене науке. У том смислу, академске библиотеке су управо она места на којима истраживачи откривају такве информације и где развијају сопствену стручну информациону писменост (Julien et al, 2017). Ово нарочито важи за област хуманистике, поготово у Србији, јер се истраживачи из ових области често суочавају са потребом добијања *up-to-date* информација, што данас подразумева и *up-to-date* дигиталних знања.

Трајно похрањене дигиталне копије у оквиру дигиталних колекција умањују коришћење и евентуално оштећење осетљивих архивских материјала, продужавајући тако век оригиналним документима (De Stefano, 2000). Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ је стекла вредна практична искуства на пољу дигитализације у оквиру ICT-PSP CIP 2007–2013 пројекта Европске комисије *Europeana Libraries: Aggregating digital content from Europe’s libraries* и *Europeana Newspapers: A Gateway to European Newspapers*. Стечено знање и искуство су унапређени захваљујући ЕАР пројекту па су у оквиру институције развијене смернице дигитализације које воде ка резултатима високог квалитета и могу представљати основу за нацрт стандарда дигиталног репозиторијума Републике Србије. Све поменуте смернице су обједињене пројектом

УБСМ „Нови хоризонти дигитализације у Србији“ за који је – заједно са осам партнерских институција (Народна библиотека Србије, Војни Архив, Универзитетска библиотека Крагујевац, Библијски институт Богословског факултета Универзитета Београд, Градска библиотека Нови Сад, Библиотека „Милутин Бојић“, Удружење новинара Србије и БИТЕФ) – добила подршку Министарства културе и информисања Владе Републике Србије. На тај начин, УБСМ је постала главни провајдер иновативног дигиталног садржаја за све заинтересоване истраживаче у Србији, нарочито када су у питању истраживачи из области хуманистике.

Кад год размишљамо о критичком мишљењу, културној баштини и промоцији националних културних вредности, ми се превасходно крећемо у домину архивске и библиотечке грађе, па је потреба да се она на изванредан начин „пребаци“ у дигитални модус ургентна и неопходна. То нарочито важи за пројекте као што је „Заштита осетљиве колекције из приватне библиотеке породице Лазић“, чија транспарентност и одсуство било какве могућности манипулације – управо захваљујући модерним технологијама – нуди свим заинтересованим истраживачима и широј јавности могућност доношења сопственог (научног) суда о међуратном периоду, као и периоду Првог светског рата, у склопу актуелне стогодишњице.

САДРЖИНА И ЗНАЧАЈ ПРОЈЕКТНЕ ГРАЂЕ

Примарни циљ поменутог пројекта је био дигитализација и трајно похрањивање изузетно вредне ратне и међуратне колекције Библиотеке Лазић, у оквиру које се налазе и јединице које припадају културној баштини од националног значаја. Оно што је битно напоменути јесте да је овај пројекат плод заједничке активности јавне институције културе и невладине организације „Адлигат“ (Библиотека Лазић), што представља преферирани облик савремене културне сарадње. Сам процес дигитализације је трајао четири месеца, а промоција материјала је обухватала неколико сегмената, о чему ћемо детаљније говорити нешто касније.

У оквиру колекције Библиотеке Лазић, која је дигитализована у ЕАР пројекту УБСМ, налази се неколико потколекција. Дигитална збирка обухваћена пројектом броји тачно 50.055 дигитализованих страница.

Потколекција „Правне књиге“

Књиге из области права које су изазвале велико интересовање комисије Британске библиотеке за додељивање ЕАР гранта могу се, условно, поделити у две групе: оне које је објавио Геца Кон и остале правне публикације.

Геца Кон је најважнији српски и југословенски издавач на почетку XX века, кога је аустроугарска војска хапсила током Првог светског рата због глорификације победа српске војске, а током Другог светског рата, као припадник јеврејске заједнице у Србији, са остатком породице затворен је у логор, где је и умро. Издавачка делатност Геце Кона је у одређеним моментима била већа од свих других издавача у Србији заједно. Неки од најбитнијих наслова српске књижевности, историје или права објављени су управо захваљујући овом великану. Узимајући у обзир његову активност у Првом светском рату и јеврејско порекло, његове публикације биле су масовно уништаване током оба светска рата. Тако је, примера ради, аустроугарска војска током окупације „уприличила“ јавно спаљивање његових издања, док су га у Другом светском рату Немци узимали за пример антијеврејске пропаганде, нарочито током 1941. Књиге из његове књижаре конфисковане су и прослеђене у Беч. Током самог рата, издавачку компанију преотела му је фашистичка издавачка кућа Југоисток, да би након ослобођења ова компанија постала Просвета – најважнија државна издавачка кућа између 1950. и 1990. Такође, након ослобођења, његове публикације сматране су непожељним, јер су доживљаване као дело „класног непријатеља“. Зато се нека његова издања данас сматрају ретким. То нарочито важи за поједине публикације из области права, које притом никада нису дигитализоване, а веома често су у веома лошем физичком стању.

Будући експертска литература, ове публикације нису штампане у великом броју примерака, а с обзиром на то да су њихови предмети најчешће одређени закони из доба предратног капитализма, оне су додатно уништаване, па данас спадају у ретка издања. Посебну вредност даје чињеница да готово све публикације из ове потколекције потичу из личних библиотека људи важних за српско право и државу. У том смислу, белешке и *ex libris*-и су често једини траг постојања појединих књига и представљају вредност за себе. Овде можемо поменути само неке наслове:

- *Политичке и правне расправе*, Слободан Јовановић, 460 страница, 1910. Изузетно ретка публикација једног од најеминентнијих српских интелектуалаца, који је у доба егзила током Првог светског рата био председник Прес-бироа српске владе, а касније председник Српске краљевске академије и ректор Универзитета у Београду, професор јавног права и декан Правног факултета. Будући да је био припадник старог естаблишмента, његова литература била је уништавана након Другог светског рата. Ко год је у кући имао његове публикације, ризиковао је да буде испитиван у полицији. Рехабилитован је тек 2007. Овај примерак припада Легату професора Петра Бингулца (1897–1990), у власништву Библиотеке Лазиф.
- *Уговор о продаји и куповини, предавања на Правном факултету*, Живојин М. Перић, 149 стр, 1920. Изузетно ретка публикација најпознатијег српског адвоката између два рата. Овај примерак има ознаку Библиотеке Врховног суда.

- *Првобитно словенско право пре Х века*, Карло Кадлец, 130 стр. Изузетно ретка студија.

Укупан број публикација у овој потколекцији је 132. Ниједна публикација никада пре није била дигитализована, па су њихову дигитализацију жељно ишчекивали страни експерти и шира јавност.

Други део ове потколекције чини 29 ретких правних издања која нису објављена код Геце Кона. То су неке од следећих публикација:

- *Измене и допуне уредбе о ратним инвалидима и други прописи о инвалидима*, 1938, 130 стр. Изузетно ретка публикација, нарочито важна због ретроспективног погледа на положај и третман ратних ветерана.
- *Закон о уређењу Министарства иностраних послова и дипломатских и конзуларних заступништва Краљевине Југославије у иностранству*, 32 стр, Државна издавачка кућа Краљевине Југославије, Београд, 1929. Изузетно ретка публикација за официјелну употребу коју су користила сва југословенска конзуларна представништва у Европи, где су, поред осталих, радили и неки од најистакнутијих представника српске књижевности и културе: Иво Андрић, Милош Црњански, Јован Дучић. Овај примерак припада Легату професора Петра Бингулца.
- *Збирка закона новог доба прокламација Н. В. Краља од 6. јануара 1929. године*, 67 стр, штампао др Часлав М. Никитовића, 1929. Изузетно ретка публикација. Занимљиво је да су ови закони остали на снази и у време увођења диктатуре. Припада легату судије Слободана Ћирића.

Потколекција „Ратне публикације“

С обзиром на тадашње трагичне догађаје, српска ратна издања (1914–1918) представљају специфичан библиотечко-архивски материјал. Након победа на Церу и Колубари, Србија је нападнута са три стране, па је након очајничких борби одлучено да се цео државни апарат, влада, парламент, војска и огроман део српског народа повуче у Грчку. Будући да се војска кроз албанске планине повлачила зими, близу 200.000 људи завршило је ово трагично путовање. Тако се дошло до јединственог положаја у историји: да једна држава, са владом, парламентом и законодавством, настави да постоји, али без територије. Један од најважнијих доказа тог континуитета јесте ратна издавачка делатност, па не треба да чуди што се све публикације штампане на Крфу (где је било седиште српске владе), у Бизерти у Тунису (где је боравио велики број рањеника) и у Солуну, према нашем закону, третирају као национално културно добро. Ово важи и за поједине ретке публикације објављиване међу српском емиграцијом у Женеви, Ници, Лондону и у САД. Библиотека Лазић има једну од најдрагоценијих збирки ратних публикација, а у оквиру ЕАР пројекта дигитализовано је њих 156. Међу њима су:

- *Енглеско-српски речник*, Ђорђе А. Петровић, 192 стр., Солун, 1918. Изузетно ретка публикација, коју су користили војници да би комуницирали са енглеским лекарима.
- *Закон о изменама и допунама закона о Народној банци*, 5 стр., Крф, 1916. Изузетно ретка публикација коју не поседује ниједна друга библиотека у Србији.
- *Тајна превратна организација: извештај са претреса у војном суду за официре у Солуну по белешкама вођеним на самом претресу*, 638 стр., Солун, 1918. Изузетно ретка публикација о окривљеним официрима за покушај атентата на српског престолонаследника који су претходно смакли краљевску династију Обреновић 1903. године. Ово је највећи судски процес који се одиграо током рата.
- *Српски школски дан у Француској 13/26 марта 1915 године*, 242 стр., Ниш, 1915. Веома ретка публикација писана у време повлачења српске војске. Ова публикација је требало да послужи као доказ да српска војска има подршку савезника.

Потколекција „Периодика“

- *Преглед листова* је публикација која је први пут јавно приказана у оквиру овог пројекта. Реч је о тајном информативном часопису Владе Србије у егзилу, објављиваном у Женеви, у малом тиражу (вероватно мање од педесет примерака, од којих за само три постоје сазнања да су сачувана). Занимљиво је да се часопис штампао на различитим типовима папира, на хектографу, зависно од тренутне ратне ситуације. *Преглед листова* је заправо сачињен од одабраних информативних и новинских текстова из савезничке и непријатељске штампе, о тренутним ратним активностима и медијској слици Србије. Означено као „строго поверљиво“, било је намењено само највишим члановима владе и највишем официрском кадру. Највећи број примерака је неповратно уништен. Четири и по хиљаде сачуваних страница, у поседу Библиотеке Лазић, овом дигитализацијом је, у складу са највишим стандардима, први пут представљено српској јавности.
- *Мисао* је изузетно редак српски ратни часопис штампан у Енглеској. Постоје само четири броја овог часописа и сви су у поседу Библиотеке Лазић. Уређивали су их тамошњи српски интелектуалци. Сва четири броја су дигитализована.
- *Крфске новине*, 500 стр. Веома важна публикација јер су у њој током рата српски књижевници, нарочито песници, објављивали своје радове. Касније ће ово стваралаштво бити сматрано најзначајнијим српским ратним стваралаштвом. Овај часопис је у саставу легата Стевана Бешевића, једног од уредника. Иначе, овде је дошло до „пре-

клапања“ будући да је *Крфске новине* већ дигитализовала Народна библиотека Србије. Ипак, комисија ЕАР програма је инсистирала да се ова грађа нађе у колекцији, због самог ЕАР програма и значаја ове грађе. При томе, наши стручњаци нису дигитализовали читаву грађу, јер би у процесу дигитализације дошло до трајног оштећења већ довољно оштећене периодике.

Потколекција „Календари“

Ово је, према речима комисије за доделу гранта Британске библиотеке, веома драгоцену колекцију. Календари су увек били омиљена периодика, објављивани једном годишње, најчешће на хартији слабог квалитета, у облику књиге сачињене од најразличитијих садржаја из популарне науке и забаве, замишљене као штиво за читаву годину. Најчешће су уништавани на крају године, па су због тога, као и због лошег квалитета папира, данас изузетно ретки. Дигитализација неких календара из ове потколекције, нарочито оних из 19. века, представља прави стручни изазов услед изузетне осетљивости материјала. Управо због тога, власници оваквих публикација не желе да их прикажу широј јавности у физичком облику, чак ни у прилагођеним условима, тако да је јавност овим путем први пут била у могућности да види неке од календара.

- *Вардар: календар за 1898 – календар за 1898, 62 стр., издање књижарнице Љ. Јоксимовића, 1897.* Изузетно редак календар који није у фонду Народне библиотеке Србије.
- *Орао: велики илустровани календар за годину 1889. која је проста, има 365 дана – илустровани календар за 1889, за 365 дана, 176 стр., Нови Сад.* Веома ретка публикација, значајна јер се у њој налазе текстови познатих српских писаца.
- *Забавни календар за 1855, Светозар Стојадиновић, Земун, 67 стр., написан пре реформе српског писма 1868.* Изузетно је редак и сматра се културним добром од изузетног националног значаја.
- *Српкиња: илустровани календар за наш женски свет за просту годину 1897 – илустровани календар за даме за 1897. (издат 1896), 126 стр., Кикинда.* Свакако једна од најређих публикација из ове потколекције, писана искључиво за даме.

Ову потколекцију чине укупно 32 публикације.

Потколекција „Архивски материјал“

Овај архивски материјал се односи на Први светски рат и укључује: неколико писама, бележака, као и разгледница из Првог светског рата, фотографију војника на дан капитулације Бугарске, неколико кратких писама, изузетно ретке разгледнице-фотографије Српског избегличког позоришта из Бизерте (Тунис), итд. Овај материјал посебно је значајан из угла актуелне стогодишнице Првог светског рата. Потколекција је посебно обогаћена изузетно вредном колекцијом писама и телеграма, упућених породици (пре свега, сурпузи Лујзи) војводе Живојина Мишића, поводом његове смрти 1921. године. Збирка обухвата и говор одржан на самој сахрани. Већина поменутог архивског материјала никада није била ни објављена, а камоли дигитализована, па ће ово бити прилика да се стручна и шира јавност ближе упозна са новим материјалом. Укупан број јединица у потколекцији је 105.

НОВЕ МЕТОДЕ И ПРИСТУПИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈИ

Све нове методе имплементирани у свакодневном раду УБСМ у процесима дигитализације настале су као плод следећих активности:

- из искустава сарадње УБСМ са водећим светским институцијама као што је Британска национална библиотека или Национална библиотека Луксембурга
- кроз самостални развој нових дигиталних алата потребних да би се у одређеним сегментима процеса дигитализације применила жељена унапређења (*in house development*)
- као плод сарадње са домаћим институцијама које су партнери на домаћим пројектима

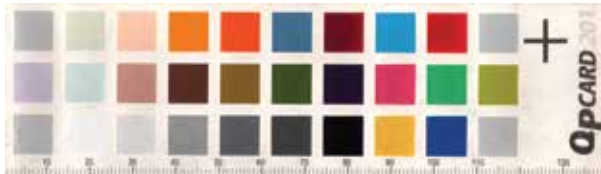
Битно је напоменути да смо радили на унапређивању свих сегмената процеса дигитализације, од скенирања до корисничког интерфејса. Посебно се радило на унапређивању следећих сегмената:

- референци за боје и димензије
- корисничка аутентификација дигиталних материјала
- пуна претраживост дигиталног текста METS-ALTO фајлови
- *docWorks*
- *Therefore*
- систем за претраживање и приказ METS-ALTO фајлова
- Magic Vox

Када је реч о референцама за боју и димензију, до сада су у Србији у процесу дигитализације увек узимани у обзир међународни стандарди који су били основа

за израду општих препорука док се не произведе обједињени домаћи стандард, као што су *Technical Guidelines for Digitizing Cultural Heritage Materials*¹ или стандарди које препоручује Унеско.² Кроз ЕАР пројекат, УБСМ је усвојила и неке нове концепте дигитализације. То се пре свега односи на боје и димензије. Наиме, скен или фотографију (слику дигитализованог објекта) прецизније ћемо одредити лењиром (*ruler*), као размерском величином и калибрацијском картом боја (*color calibration card*), као додатним описом. Ово нарочито долази до изражаја када је у питању стара архивска и физички оштећена или угрожена грађа, какав је био случај у ЕАР пројекту. Различити извори светла имају различите температуре, па слике снимане у другачијим условима немају прецизне боје објекта. Такође, због различитог начина репродукције слика на различитим уређајима не добијамо идентичне боје (*Understanding color management*, 2016). Управо да би овако настале конверзије биле мање и слика квалитетнија, са што мањим разликама, развијено је управљање бојама (*Color Management*). Једна од главних алатки у том смислу, која служи за управљање бојама, јесте калибрацијска картица боја или колор шема. У оквиру ЕАР пројекта смо решење пронашли у исплативој и ефикасној солуцији, која функционише на основу бесплатног корективног софтвера и калибрацијских картица. Оне се плаћају и доступне су у неколико верзија, а развила их је шведска компанија *QP Cards AB* из Гетеборга.

На основу искуства у овом пројекту, сада знамо да када би се у сваку слику дигиталног објекта укључила и једна колор шема са лењиром, онда би овако креиран дигитални објекат био готово потпуно идеална слика реалног.

Читав процес дигитализације при томе увек поседује мере за спровођење контроле квалитета, као и поступак евалуације дигитализације. У оквиру ЕАР пројекта, Универзитетска библиотека се руководила упутством ЕАР програма и спроводила следеће мере:

- спровођење контроле квалитета направљених скенова на крају сваког радног дана;
- скенови се копирају на екстерни хард-диск и чувају на различитим локацијама (*back up*);

1 http://www.digitizationguidelines.gov/guidelines/FADGI_Still_Image_Tech_Guidelines_2016.pdf (приступљено 27. 11. 2017).

2 http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/digitization_guidelines_for_web.pdf (приступљено 27. 11. 2017).

- када се слике сачувају, треба проверити да ли су све ротиране тако да је материјал читљив, тј. мора се мислити на крајњег корисника
- непосредно пре коначног трајног похрањивања материјала примењује се аутентификација (*MD5 checksum*) за детекцију евентуалних грешака

Пуна претраживост дигиталног текста се постиже путем METS/ALTO фајлова. Ради се, једноставно речено, о томе да једна институција путем ових фајлова може своје дигиталне објекте као слике да прилагоди тако да се добију претраживи документи. Будући да је претраживање до скоро одомаћених PDF датотека веома ограничено, у библиотечким и новинарским заједницама су установљени METS и ALTO стандарди ради лакшег описа дигитализације штампаних материјала. Прве овакве фајлове УБСМ је прибавила управо преко *Europeana Newspapers* пројекта. Након даљег рада на њима, у сарадњи са колегама из Народне библиотеке Србије, УБСМ је данас у могућности да METS/ALTO фајлове производи у неограниченим количинама.

Притом су сви METS/ALTO фајлови сортирани у систем за претраживање и њихов приказ. Наиме, читава колекција ових фајлова се може претражити, а приказ је омогућен кроз софтвер у слободном приступу. Ово прегнуће остварено је кроз сарадњу са Националном библиотеком Луксембурга.

Поменута транзиција слика у претраживе документе код нас се остварује преко *docWorks* апликације, коју смо опет имплементирали кроз подршку Министарства културе и информисања Владе Републике Србије. Наиме, за припрему свих дигитализованих колекција користи се софтвер *docWorks*³, који је основни модел програма за приређивање садржаја у *Magic Box*-у.

3 <http://content-conversion.com/#docworks-2> (приступљено 27. 11. 2017).

УБСМ је током 2014. године реализовала пројекат „Универзитетска библиотека ‘Светозар Марковић’ за мрежу јавних библиотека Србије: пренос знања, садржаја и програма“. У оквиру пројекта је развијено комплетно пословно решење за унапређење пословања библиотека у области рада са дигиталним документима. Оно је засновано на професионалној софтверској платформи *Therefore* и омогућава функционално повезивање погона за скенирање, независно од типа скенера и примењеног софтвера, са системом за аутоматизацију рада библиотеке (*COBISS* или *BISIS*), преко репозиторијума дигиталних објеката богатих функција. Систем *Therefore* је обезбеђен у сарадњи са Универзитетском библиотеком Крагујевац и Градском библиотеком Нови Сад.

Завршна фаза процеса дигитализације је свакако презентација дигиталних докумената. Примера ради, у склопу ЕАР пројекта, презентација је вршена на пет начина:

1. Промоцијом резултата пројекта на стручним конференцијама (LIBER 2016 – Хелсинки, IMCW 2016 – Беч, ECIL 2016 – Праг)
2. Путем веб-сајта пројекта⁴ и сајта Британске библиотеке⁵
3. Завршном конференцијом: „Нови хоризонт дигитализације у Србији“
4. Редовним медијским извештавањем, путем потписаног протокола о сарадњи са РТС-ом, као и саопштењима за јавност пројектног тима
5. Промоцијом у физичком простору помоћу нове иновативне технологије

Када је реч о презентацији резултата процеса дигитализације у физичком простору, УБСМ је остварила значајан продор преко аквизиције којом је у власништво библиотеке прибављена веома атрактивна и иновативна технологија, познатија као *Magic Box*.

4 <http://eap.unilib.rs/> (приступљено 29. 11. 2017).

5 <https://eap.bl.uk/project/EAP833> (приступљено 29. 11. 2017).

Значај ове аквизиције је тим већи ако се зна да је ова технологија у нашу институцију дошла као први примерак у источној Европи и као трећи примерак на свету у библиотеци. У питању је кабинет екран који пружа виртуелно, али врло реално искуство, омогућавајући дигитално листање дигитализованих материјала и заштићених или угрожених библиотечких колекција. Ова врста иновативне технологије већ постаје пулсирајући прозор у свет интересовања стручњака/истраживача из области историје, филологије, социологије, као и за ширу јавност омогућавајући на тај начин њихово активно учешће. Овај *smart* уређај погодан је за интерактивни приказ материјала који су сувише крхки да би се физички прелиставали. То значи да ће сви заинтересовани истраживачи моћи да претражују изузетно вредне архивске и библиотечке колекције на софистициран дигитални начин, док у стварности имају ограничен приступ тим документима због стања истих. На тај начин књига није само дигитализована; такође је и датификована (*datafied*). Књиге постају *data sets*, односно *text corpora*, а речи постају *data points*. Другим речима, машине постају читаоци (*readers*) (Murrel, 2014).

Узмимо за пример поједине материјале из ЕАР колекције. Већина њих је својевремено објављена, али је највећи део колекције издаван у малим тиражима, нарочито периодика и календари. Број читалаца у то време је био мали и већина таквих докумената је уништена након што је прочитана. Управо због тога су штампани на јефтином папиру, подложном хабању. С друге стране, када је у питању ратна периодика Србије, она је такође објављивана у малим тиражима управо због рата и избеглиштва. Другим речима, велики део дигитализованих колекција из овог пројекта, али и многих других из богатог фонда УБСМ, спада у ретку и угрожену грађу којој истраживачи не могу да приступе лако, или којој могу да приступе ограничено. Овај екран ће тако обезбедити потпуно ново и јединствено искуство свима онима који су заинтересовани за ретке публикације чији је приступ ограничен и није прилагођен масовној употреби.

ЗАКЉУЧАК

Путем наведеног пројекта, на актуелан и технолошки супериоран начин, указали смо на значај баштине, а како је овај процес део међународног пројекта, својеврсна вредна домаћа архивско-библиотечка грађа представљена је на недвосмислен, компаративан и транспарентан начин у оквирима заједничког европског наслеђа.

Уколико бисмо национално и глобално наслеђе замислили у оквиру једног координатног система, свакако да би заоставштина тзв. „малих култура“ у појединим својим испољавањима била на самом врху замишљеног графикана. Вишејезична и мултикултурална Европа ствара изазов за оне који пружају корисницима искуство лаког и једноставног прегледања докумената

док истражују историјске материјала и архивске збирке. Зато је велики изазов превођење архивске грађе у живо искуство, на транспарентан и објективан начин, путем нових иновативних технологија.

Све наведено је прво примењено у УБСМ. У том смислу, намера наше институције јесте проширивање свега наведеног на мрежу академских институција и на све остале заинтересоване сараднике из јавног и приватног сектора, као и из невладиних организација.

Литература

De Stefano, P. (2000). Selection for digital conversion. In Kenney, A. & O. Rieger (Eds.), *Moving theory into practice: Digital imaging for libraries and archives* (pp. 11-23). Mountain View, CA: Research Libraries Group.

Fresa, A. (2014). Digital Cultural Heritage Roadmap for Preservation. *Journal Of Humanities & Arts Computing: Journal Of Digital Humanities* 8, 107-123.

Julien, H., Gross, M., & Latham, D. (2017). Survey of Information Literacy Instructional Practices in US Academic Libraries. *College & Research Libraries*, 17-1024.

Min, B. W. (2012). Next generation library information service – ‘smart library’. *Environment*, 9, 11.

Murrell, M. (2014). The datafied book and the entanglements of digitization. *Anthropology Today*, 30, 5: 3-6.

Newtown, L. (2000). Data-logging in practical science: research and reality. *International Journal of Science Education*, 22 (12), 1247-1259.

Younis, M. I. (2012). SLMS: a smart library management system based on an RFID technology. *International Journal of Reasoning-based Intelligent Systems*, 4(4), 186-191.

Summary

Use of new standards in the digitization of valuable archival material and its contemporary presentation

the example of the project "Safeguarding the fragile collection of the private collection of the Lazić family"

The subject of this paper is to present the results of the project "Safeguarding the fragile collection of the private archive of the Lazić family" for which the University Library "Svetozar Marković" (UBSM) received a grant of the British Library, in the framework of Endangered Archives Programme (EAP). Within the project, UBSM has digitized over 50,000 pages of valuable historical material in the possession of the Lazić family and permanently preserved badly damaged materials of national importance, which are represented to the interested researchers and general public in an attractive and transparent manner, with the help of innovative technology – recent acquisitions of UBSM. In addition, the process of digitization has been carried out in accordance with the standards of the British Library, and the technical part of the same represents a novelty in the digitalization process in our country. Modern digital technology also provides new opportunities for researchers in the fields of humanities, who can now explore documents in the sophisticated digital mode, while in reality they have limited access to these documents because of the condition of the same. This paper will show that the archival material with additional historical value can be – in an era of the Industry 4.0 and the Internet of Things – a very important part of the promotion of national culture, especially within the concept of "smart library". Finally, the paper will present the content of this valuable historical archive and library materials, which are part of this digitization project.

Keywords: digitization, safeguarding, Magic Box, cultural heritage, dissemination, smart library